

PÖYTÄKIRJA

Suomalais-norjalaisen rajavesistökomission kokous 2.-3.6.2015, Kaarasjoen kunta Norja

1. KOKOUKSEN AVAUS, LÄSNÄOLIJAT JA KÄYTÄNNÖN ASIOITA

Kokouksen puheenjohtaja Bente Christiansen avasi kokouksen ja komission jäsen Anne Toril Eriksen Balto toivotti kaikki tervetulleiksi Kaarasjoen kuntaan ja Jerguliin. Bente Christiansen kertoi lyhyesti komission tavoitteista ja sen 35-vuotisesta toiminnasta.

Kokouksen läsnäolijat esittelivät itsensä. Paikalla olivat seuraavat komission jäsenet: komission Norjan valtuuskunnan puheenjohtaja Bente Christiansen (Finnmarkin lääninhallitus), jäsen Anne Toril Eriksen Balto (Kaarasjoen kunta), jäsen Cecilie Hansen (Etelä-Varangin kunta), varajäsen Frank Ingilæ (Tanan kunta) ja varajäsen Øyvind Walsø (Norjan ympäristöhallinto). Suomalainen puheenjohtaja Timo Jokelainen (Lapin ELY-keskus), jäsen Toini Sanila (Inarin kunta), jäsen Antti Katekeetta (Utsjoen kunta), varajäsen Ilmari Tapiola (Utsjoen kunta). Muut kokouksen osanottajat liitteessä 1.

2. ESITYSLISTAN HYVÄKSYMINEN JA MAHDOLLISET MUUTOKSET

Lisäys esityslistan kohtaan 4.5 Tilannekatsaus Tenojoen suun luonnonpuiston hallintosuunnitelman edistämiseksi tehtävään työhön. Esityslista hyväksyttiin tällä lisäyksellä.

3. KOMISSION SUOSITUKSET VUODELTA 2014

Komissio antoi vuonna 2014 kaksi suositusta; 1) Vesienhoidon yhteensovittaminen suomalais-norjalaisella vesienhoitoalueella - käsitellään kohdassa 8.2. ja 2) Luonnonloheen kohdistuvien uhkien vähentäminen – käsitellään kohdassa 7.2.

Vuoden 2015 suositusten luonnokset ja muut mahdolliset uudet esitykset käsitellään esityslistan asiaankuuluvissa kohdissa ja kohdassa 10.

4. TENOJOEN VESISTÖALUE

4.1 Tenojoen vesistöaluetta koskevat ajankohtaiset asiat: Kuntien edustajat

Utsjoen kunta, jäsen Antti Katekeetta esitteli tilannekatsauksen rantaerosion ongelmista ja suojaustarpeesta

Antti Katekeetta esitteli kuvia kahdesta Karigasniemen lähellä olevasta eroosiokohteesta. Katekeetan kuvaus tilanteesta: eroosio on syövyttänyt rantaa ja eroosiohaitat aiheuttavat ongelmia veneellä liikuttaessa. Hiekka peittää kalojen kutualueita. Roavvenjangan osalta eroosio voi katkaista niemen (peltomaata). Suomen puolella on suojattu yhteensä noin 30 km Tenon rantaa; Garegasnjangan eroosio on tapahtunut viimeisen 3-4 vuoden aikana.

Suomalainen puheenjohtaja Timo Jokelainen totesi, että syöpymistä näyttäisi kuvien perusteella tapahtuneen myös aiemmin suojattujen kohteiden lähellä. Tulee selvittää, ovatko

nämä kohteet olleet mukana aiemmissa selvityksissä ja mikä on kokonaistilanne suojaustarpeen osalta.

Asiantuntija Knut Hoseth kertoi, että vuonna 2000 tehtiin yhteinen kartoitus kaikista eroosiokohteista, työ toistettiin viime vuonna päättyneessä Interreg-hankkeessa. Tuloksia esiteltiin komissiolle viime vuoden kokouksessa. Eroosio ei ollut merkittävästi lisääntynyt kohteilla verrattuna edelliseen kartoitukseen. Kartoituksessa ei havaittu merkittäviä osuuksia, joissa olisi suuri tarve toimenpiteisiin. Norjan puolella on muutettu toimenpiteiden toteuttamiselle asetettuja edellytyksiä. Pääsääntöisesti suojataan vain alueita, joissa on taloja. Joitakin, muun muassa Kaarasjoella sijaitsevia, osuuksia seurataan jatkuvasti. Eroosio ja sedimentaatio ovat luonnollisia prosesseja vesistöissä.

Frank Ingilae sanoi, että myös Norjan puolella käydään keskustelua siitä, pitäisikö tehdä ennaltaehkäiseviä toimenpiteitä. Paikallisilla asukkailla on erilainen näkemys kuin viranomaisilla. Esimerkiksi Tenojoen suulla on suuria eroosioalueita. Ymmärrystä luonnollisten prosessien tapahtumiselle löytyy - joen kanavointi ei ole paras mahdollinen ratkaisu. Koska paikallisten keskuudessa toive kuitenkin on voimakkaasti olemassa, tulisi viranomaisten joustaa pitkälle.

Todettiin, että komissio tietää hyvin tämän ongelman, mutta samanaikaisesti kansalliset viranomaiset eivät halua toteuttaa toimenpiteitä, koska joki halutaan säilyttää luonnontilassa. Yritetään järjestää kesän aikana katselmus (alustavasti elokuussa), johon osallistuvat molempien maiden vastuulliset tahot. Kootaan lyhyt raportti katselmuksesta.

RKTL:n Utsjoen tutkimusaseman kohtalo

Frank Ingilae: Voisiko Suomen puolelta joku tiedottaa, mitä tapahtuu RKTL:n Utsjoen asemalle? Utsjoen tutkimusaseman tulevaisuudella on merkitystä myös norjalaisten kannalta.

Suomalainen puheenjohtaja Timo Jokelainen: Vuoden 2015 alusta perustettiin Luonnonvarakeskus eli Luke, johon entinen RKTL nyt kuuluu. Luke on selvittämässä paikallisten tutkimusasemien kohtaloa, mutta tällä hetkellä ei ole tarkkaa tietoa Utsjoen aseman kohtalosta. Toinen asia on, että uusi hallitus muuttaa toimintakenttää jälleen. Hallitusohjelmassa esitetään Luken ja Suomen ympäristökeskuksen eli SYKEN yhdistämistä. Suomessa valtion viranomais- ja tutkimuslaitosten toimintaan suunnattujen rahojen määrää ollaan leikkaamassa.

Varajäsen Ilmari Tapiola kertoi, että Luken johtaja (Mari Walls) kävi vierailulla Utsjoella muutama viikko sitten. Hän ei antanut suoraa vastausta Utsjoen tutkimusaseman jatkosta, komissio voisi tehdä vetoituksen tutkimusaseman toiminnan jatkamisesta.

Frank Ingilae: Utsjoella toteutettava lohentutkimus on tärkeää myös Norjalle. Mahdollinen suositus tulee muotoilla siten, että tutkimustyötä tehtäisiin vesistöalueen lähellä.

Tor Simon Pedersen: Onko tietoja milloin mahdollinen toiminnan supistaminen tapahtuu? Kuka tekee päätöksen asiasta?

Timo Jokelainen: Tällä hetkellä ei ole annettu julkisuuteen tietoa, milloin mahdollinen tutkimusasemien määrän supistaminen toteutetaan ja mitä asemia se koskee. Henkilöstön määrän supistamista koskevat YT-neuvottelut ovat käynnissä. Päätös asiasta tehdään Lukessa.

Timantinetsintöjen tilanne Utsjoen kunnan alueella

Kysymys: Mikä on timantinetsintöjen tilanne Suomen puolella?

Ilmari Tapiola vastasi, että kaivosyhtiö on perunut timanttivaltauksen, eikä se tule jatkamaan etsintöjä. Tämä johtuu voimakkaasta vastustuksesta paikallisten keskuudessa.

Keskustelua Utsjoen kaavoista - rantaosayleiskaava-asiaa

Bente Christiansen: Norjan puolella ollaan hyvin kiinnostuneita saamaan riittävästi tietoa näiden suunnitelmien parissa tehtävästä työstä. Espoon sopimuksen mukainen kv-kuuleminen on tehty Utsjoen kaavan osalta. Norjan Ilmasto ja ympäristöministeriö lähetti Suomen ministeriölle keräämänsä lausunnot: halutaan toteutettavan lisäselvityksiä siitä, kuinka rakentaminen Tenon rannoilla vaikuttaa esim. kalastukseen. Tätä lisäselvitystä toivotaan toteutettavan englanniksi. Meitä kiinnostaa rannalle rakentaminen. Täytyy seurata toimintaa ja tilannetta. Norjan osapuoli haluaisi tietää, milloin rantaosayleiskaavat hyväksytään.

Ilmari Tapiola: Utsjoen rantaosayleiskaava-asia etenee, kaavaan on tullut kommentteja Tanan ja Kaarasjoen kunnilta, kommentit pyritään ottamaan huomioon. Asia käsitellään kunnanhallituksessa tulevana vuonna.

Johtopäätös: Molempien maiden vastuulliset viranomaiset vastaavat asian jatko seurannasta.

Kaarasjoen kunta, jäsen Anne Toril Eriksen Balto

- Kunnan vesi- ja viemärintisuunnitelma on myöhässä - suunnitelma hyväksytään vuoden loppuun mennessä.
- Vesienhoitosuunnitelmasta on annettu lausunto lausuntokierroksella.
- Sodanaikaisten rakenteiden kartoittaminen.
- Korostettiin resurssien lisäämisen tarvetta vesienhoitosuunnitelman toteuttamiseksi.
- Kunnassa on ollut useita vesivuotoja viime aikoina. Varavesihuollon parantamiseksi työskennellään jatkuvasti.
- Terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseen tähtäävä Helselaget toteuttaa Kaarasjoen sillan läheisyydessä vaellusreittiä, johon kuntakin on myöntänyt määrärahoja. Reitin varrelle toteutetaan esteettömiä nuotio- ja kalastuspaikkoja. Paikat ovat kaikkien saavutettavissa ja käytettävissä.
- Tanan kunta kertoo työstä lohitietokeskuksen edistämiseksi. On haettu varoja hyvien tiedottamistoimien mahdollistamiseksi.

Tanan kunta, varajäsen Frank Ingilæ.

- Kaldbakknesin ja Gavesluftin alueiden kaavoitussuunnitelmat ja rakennussuunnitelmat Tenojoen suulla.
- Tanan kunta on päättänyt uudesta joen ja meren välisestä rajasta Tenon vesistöissä. Tenojokea on pidennetty siirtämällä joen ja meren välistä rajaa ulommaksi. Joensuulla tapahtuvaan kalastukseen on ostettava kalastuslupa.
- Namsosissa sijaitseva Kunnskapssenter for laks og vannmiljø (KLV) (Lohi- ja vesiympäristötietokeskus) on myöntänyt varoja lohta koskeviin tiedotushankkeisiin, joissa painotetaan erityisesti Tenon lohta ja Tenojoen vesistöä. Tanaan perustetaan hanketoimi (Namsosin KLV:n kautta), jossa tavoitteena on suunnitella ja perustaa Tenolle luonnonlohikeskus, joka toimisi areenana paikallisväestölle ja jossa tuotaisiin esille alkuperäiskansojen perinteitä Tenon lohen hyödyntämisessä.
- Tanan kunnan lausunto lausuntokierrokselle, jonka aiheena oli *G. salarixsen* leviäminen Pohjoiskalotille. Otetaan tarkemmin esille kohdassa 7.3.
- Uuden sillan rakentaminen Tenon yli aloitetaan suunnitelmien mukaisesti 2016. Toivotaan, että voitaisiin kutsua Norjan tielaitos komission vieraaksi kertomaan sillan rakentamisesta yleisesti ja Seitakosken (Seidastryket) kohdan toteuttamisesta erityisesti.

4.2 Tilannekatsaus Tenojoen monikäyttösuunnitelmaan 2010 - 2016

Asiantuntija Anne Smeland Tanan kunnasta kertoi Tanan ja Kaarasjoen kuntien monikäyttösuunnitelmiin sisältyvien toimien toteuttamisesta. Monikäyttösuunnitelmien suunnittelutyö toteutettiin yhteisenä rajakuntayhteistyönä/ Interreg-hankkeena vuosina 2002–2004. Lopputuloksena syntyi kaksi suunnitteluasiakirjaa ja yhteiset suositukset. Norjan puolella on osana Tanan ja Kaarasjoen kuntien kuntasuunnitelmaa laadittu toimintaohjelma (toimenpideohjelma). Tanan kunnasta on säännöllisesti (2005-) raportoitu kunnanvaltuutetuille kuntaa koskevaan suunnitelmaan sisältyvien toimenpiteiden edistymisestä. Yhteistä suomalais-norjalaista tilannekatsausta ei ole toteutettu. Rajakunnat tapasivat seurantakokouksessa 2009, minkä jälkeen prosessia ei ole jatkettu rajakuntien välisenä yhteistyönä. EU:n vesipuidedirektiivi on astunut voimaan myöhemmin. Toivotaan, että tietojenvaihto rajan yli tapahtuu vesienhoidon suunnittelutyön kautta, koska mailla on yhteinen purkuvesistö. Toivotaan myös, että raportointi voisi tulevaisuudessa tapahtua yhtä yksityiskohtaisesti joen molemmin puolin. Haasteita luovat erilaiset tavat toteuttaa suunnitelmia ja hoitaa taloutta. Monikäyttösuunnitelmat ovat luoneet hyvän paikallisen ja alueellisen perustan. Jatkotyöskentelyä toteutetaan nyt vesienhoitoon liittyvässä työssä ja monikäyttösuunnitelmia ei päivitetä.

Asiantuntija Annukka Puro-Tahvanainen antoi tilannekatsauksen Tenojoen monikäyttösuunnitelman suositusten toteutumisesta Suomen puolella. Suomen puolella suunnitelma on kuntien hyväksymä viranomaisten suunnittelutyötä ohjaava asiakirja. Suunnitelmassa esitettiin yhteensä noin 30 toimenpidesuositusta 15 eri aihepiiristä vuosille 2006 - 2015. Parhaiten ovat toteutuneet vesienhoitoon, vesistöön kohdistuvan kuormituksen pienentämiseen, kalastoon ja kalastukseen, liikenteeseen sekä vesistö rakentamiseen liittyvät suositukset. Sen sijaan heikommin ovat toteutuneet erillisiin hankkeisiin, matkailuun ja virkistyskäyttöön, jätehuoltoon, opetukseen ja tiedotukseen, tutkimukseen sekä maiden väliseen yhteistyöhön liittyvät suositukset. Yhteensä 30 toimenpidesuosituksesta 11 suositusta on toteutunut täysin ja 7 osittain, 8 ei ole toteutunut ja 4 suosituksen osalta ei ole tietoa toteutumisesta.

Frank Ingilae kommentoi, että Gyrodactylus salarista koskevien toimenpiteiden tulisi olla samoja molemmilla puolilla rajaa (pakollinen desinfiointi). Lisäksi hän mainitsi puheenvuorossaan matkailuhankkeet, joissa raja ylitetään moottorikelkoin. Uusi laki liikkumisesta moottoriajoneuvoilla luonnossa; reittien parempi merkintä tielaitoksen antaman ohjeistuksen perusteella.

4.3 Tilannekatsaus poroaidan rakentaminen Tenojoen vesistöalueella ja uusi sopimus

Bente Christiansen tiedotti uudesta *Norjan ja Suomen välisestä poroaitasopimuksesta, jonka tavoitteena on pystyttää ja huoltaa poroaitoja ja toteuttaa muita toimia, jotta porot eivät pääse toisen valtakunnan puolelle*. Sopimus solmittiin 9. joulukuuta 2014. Sopimus ja siihen liittyvä raportti ovat olleet lausuntokierroksella. Useat eri tahot ovat antaneet niistä lausuntojaan. Saamelaiskäräjien lausunnon antamisen määräaika on jatkettu ja se käsittelee asiaa tänä päivänä. Lausuntokierroksen päättymisen jälkeen laaditaan uusi laki, joka tullaan käsittelemään suurkäräjien kevätistunnossa 2016. Norjan lääninhallituksen lausunnon mukaan toimia ei ole kartoitettu tarpeeksi hyvin suhteessa asetukseen ympäristövaikutusten arvioinnista. Lisäksi lääninhallituksen mielestä paikallisväestön osaaminen tulisi ottaa huomioon aitareitin valinnassa ja porttien sijoittamisessa ja muotoilussa. Lääninhallitus neuvoo lisäksi osallistamaan kunnat ja paikalliset järjestöt aitojen pystyttämiseen tähtäävään työhön.

Suomen valtuuskunnan jäsenen vastaus: Asiaa käsitellään Suomessa syksyn tullen. Tulevana vuonna molemmilla mailla on asiaa koskeva laki.

4.4 Tilannekatsaus Leirpollenin (Jouluvuonon) väylän suunnitelmiin ja toimenpiteisiin

Asiantuntija Arnt Edmund Ofstad Norjan rannikkolaitokselta (Kystverket) tiedotti Tanan kunnassa sijaitsevan Jouluvuonon väylän syventämiseen tähtäävän työn tämänhetkisestä tilanteesta ja työn etenemisestä. Toimien tarkoituksena on varmistaa alusten pääsy kvartsiittilouhokseen. Tavoitteena on ehkäistä karilleajot ja niistä seuraava ympäristön saastuminen. Tavoitteeseen pyritään lisäämällä syvyyttä (-9,3 LAT) ja leveyttä (120 m), päivittämällä väylämerkinnät ja vähentämällä liikennöintiä väylällä. Elkemillä työskentelee 41 miestyövuotta Austertanassa, kvartsiittia kuljetetaan ainoastaan laivoin 3-4 kertaa viikossa. Elkem Tanassa on kvartsiittivarantoja 30 vuodeksi eteenpäin. Toimet kattavat: 400 000 m³ irtomaalajeja (karkeita hiekkalajeja, ei silttiä, savea tai kalliota), 9 uutta, kiinteätä merimerkkiä (tämänhetkiset kelluvat merkit poistetaan) ja Teltnesin majakka lakkautetaan. Haasteena alueella on se, että siellä sijaitsee Ramsar-sopimuksella suojeltava luonnonpuisto ja että syvennettävä alue on kaavoitettu luonto- ja vapaa-ajankäyttöön sekä luonnossa liikkumiseen ja kalastukseen (nk. Natur, Fiske, Ferdsl, Fritid- luokittelu, NFFF). Lisäksi kyseessä on rajavesistö, kuuluisa lohijoki, kansallinen lohivuono, jonka jääolosuhteet ovat hankalat ja hiekka liikkuu ennalta-arvaamattomalla tavalla.

Tähän mennessä on toteutettu seuraavia tutkimuksia: geotekniset tutkimukset, sedimenttitutkimukset, luontotyyppikartoitus, meri- ja pohjaeläinkartoitus, osien videokuvaus, väylän ja varastointialueen virtausten mittaukset, lämpötila/suolaisuusluotaus, väylän sameus- ja virtausmittaus sekä tutustuttu olemassa olevaan Tenojokea ja Tenojoen suuta koskevaan tietoon. Heinäkuussa tullaan vielä mittamaan virtauksia ja sameutta uudelleen. Lisäksi kansallisten ympäristövaikutusvaatimusten perusteella voidaan joutua toteuttamaan lisätutkimuksia. Alueella on jo analysoitu sedimenttien saastuneisuutta, merenkulun riskejä, syventämisestä seuraavia ympäristövaikutuksia ja luonnonmonimuotoisuuslain alaisuuteen kuuluvia vaikutuksia. Yhteiskuntataloudellinen analyysi on vielä toteuttamatta. On tärkeää saada tietoa paikallisista olosuhteista, kuten Tenon ja Lavvonjargin salmen jäidenlähdestä, paikallistietoa vaelluskaloista, eläimistä ja linnuista. Toteuttamatta on vielä ympäristövaikutusten arviointi, toimenpidelupa-asioiden ja toimenpideluvulle mahdollisten asetettavien vaatimusten ja varastointiedellytysten selvittäminen.

Knut Aune Hoseth, NVE (Norjan vesistö- ja energiakeskusvirasto) toimittaa tarpeellista tietoa joessa tapahtuvasta ja joen aiheuttamasta sedimenttien kulkeutumisesta ja Tenojoen jääolosuhteista.

Asiantuntija Tor Simon Pedersen Norjan ilmasto- ja ympäristöministeriöstä (Klima og miljødepartementet) toi esille, että vesienhoidon säännökset koskevat myös ruoppausta ja maa-ainesten varastointia.

Bente Christiansen viittasi uuteen kaksiosaiseen YVA-asetukseen, joka on jo astunut voimaan. Komissio tutustui Elkemin ja kvartsiittilouhoksen toimintaan kokouksessaan kaksi vuotta sitten. Komissio antoi samana vuonna (2013) suosituksen Leirpollenin (Jouluvuonon) väylän ympäristövaikutusten arvioinnista. Suosituksessaan komissio toivoo tulevansa kuulluksi asiassa.

Frank Ingilæn mielestä asia on tärkeä kunnalle ja toimenpiteitä toteutetaan alueilla, joissa lohi nousee jokeen ja laskeutuu mereen. Elkem on yrityksenä kunnalle tärkeä kuin kivijalka ja sen toiminnasta syntyvät vaikutukset moninaiset myös kunnan rajojen ulkopuolella. Paikallisten työpaikkojen lisäksi yritys työllistää lähemmäs 800 miestyövuoden verran maailmanlaajuisesti. Lisäksi Frank toi esille luotsi- ja turvaväylän väylän turvallisuuden sekä myös sen, että väylän parantaminen tekee sillä liikkumisesta turvallisempaa. Ympäristönsuojelun kannalta on tärkeää toteuttaa prosessit perinpohjaisesti.

Arnt E. Ofstad ilmoitti lisäksi, että väylä on hankkeistettu valmiiksi, toimenpiteet toteutetaan vesienhoitodirektiivin, luonnon monimuotoisuuslain ja mahdollisten ympäristövaikutusten arvioinnin asettamien vaatimusten mukaisesti. Rannikkolaitos on myös kiinnostunut perustamaan varastointialueen valinnan hyviin tietoihin, jotta toimenpiteen ympäristövaikutukset jäisivät mahdollisimman vähäisiksi.

4.5 Katsaus Tenojoen suun luonnonpuiston hoito- ja hallinnointisuunnitelman edistämiseksi tehtävästä työstä

Bente Christiansen tiedotti. Lääninhallitus on vuonna 2015 saanut tehtäväkseen laatia hoito- ja hallinnointisuunnitelman Tenojoen suun luonnonpuistolle. Työtä varten on perustettu ohjausryhmä ja kevään aikana on pidetty kaikille avoimia paikallisia kokouksia asian tiimoilta. Suunnitelmaa työstetään tällä hetkellä ja sen odotetaan olevan valmiina lähetettäväksi ympäristöministeriön tarkistettavaksi ennen kesälomia. Suunnitelma lähetetään lausuntokierrokselle ympäristöministeriön ensin tarkastettua sen asiasisällön.

Frank Ingilæn mielestä paikallisväestö on otettu hyvin ja osallistavasti mukaan prosessin aikana. Komission jäsenille jaettiin Tenojoen suuta koskeva esite.

5. NÄÄTÄMÖJOEN JA UUTUAJOEN VESISTÖALUE

5.1 Näätämöjoen vesistöaluetta koskevat ajankohtaiset asiat: Kuntien edustajat

Inarin kunta, jäsen Toini Sanila

- Näätämöjoki on asukkaille tärkeä virkistäytymis- ja kalastusalue sekä matkailukalastusalue. Viime vuonna lupiin tuli kiintiöt yhtäkkiä kesken kauden kun Näätämöjoen kalastusta oli alettu säännellä lohikannan pelastamiseksi. Tänä vuonna Metsähallitus laittoi keväällä kahteen otteeseen luvat verkkomyyntiin. Ohjelma kuitenkin kaatui osittain ja kaikki eivät ehtineet saamaan lupia, jolloin viha kääntyi alueen matkailuyrittäjiin. Hyvä kuulla tulevassa esityksessä ollaanko menossa parempaan suuntaan kalakantojen suhteen.
- Bente: kalastusosuuskunnat Sevetissä ja Näätämössä osallistuvat kalastuskiintiöiden määräämiseen

Etelä-Varangin kunta, jäsen Cecilie Hansen

- Näätämöjoen jäät lähtivät 9.5. Näätämöjoen vedenpinta on paremmalla tasolla kuin kolmena edellisenä vuonna. Tänä vuonna sekä vedenkorkeus että sen virtaama ovat normaaleja.
- Lohenkalastuskausi on juuri alkanut. Siihen toteutetaan uutta säätelyä ja lupahinnat ovat uudet. Matkailukalastukseen on tehty rajoituksia (3 kalaa per päivä), hinnat eivät ole kohtuuttoman korkeita verrattaessa niitä hintoihin muualla Norjassa; Kalastusluvan hinta on 600 kr perhokalastusvyöhykkeellä ja 400 kr muilla vyöhykkeillä. Lisäksi on maksettava kalastuksenhoitomaksu valtiolle. Jäsenille on omat säännöt ja erilliset lupien hinnat.
- Tutkimushanke, jossa selvitetään lohen vaelluskäyttäytymistä (telemetry, Niva); Akvaplan-niva on selvittänyt vaelluslohikalojen vaellusta ja aluekäyttäytymistä Näätämö- ja Utsavuonoissa (Bøkfjorden) monien Tømmernesetin kehittämiseen osallistuvien tahojen toimeksiannolla. Tahot ovat yhdessä rahoittaneet selvityksen toteuttamista. Selvityksellä on saatu mielenkiintoisia tuloksia anadromisten kalalajien vaelluskäyttäytymisestä Näätämövuonossa ja sen lähivuonoissa. Hanke jatkuu vuoden 2015 ajan.

- Kunnanvaltuusto on päättänyt vesienhoitosuunnitelmista. Päästölähteiden kartoitusta jatketaan.
- Lohitai ja kasvatustiluksista karanneet kassilohet huolestuttavat paikallisia.

Bente Christiansen tiedotti Näätamön kalastusosuuskunnan (Neiden fiskefelleskap) hakeneen ja saaneen lääninhallitukselta varoja (200 000 NOK) kalaportaan varmistamiseen ja seurantaan (laskimet ja kamera). Lisäksi Bente tiedotti vielä lisää Akvaplan-nivan toteuttamasta anadromisten kalalajien vaelluskäyttäytymistä Näätamönvuonossa ja sen lähivuonoissa tutkineesta selvityksestä. Aikuinen lohi vaeltaa nopeasti pois Kjøfjordenista ja Utsavuonosta (noin 15 tunnissa). Näätamöjoen smoltti vaeltaa sekin nopeasti pois ja pääasiallisesti Kjøfjordenin kautta (noin 30 tunnissa). Isonieriän ja meritaimenen vaelluskäyttäytymisessä on suurta vaihtelua; ne pysyttelevät vuonoissa ja suunnitellun lisääntymisalueen läheisyydessä (31–60 päivää).

Lohiportaassa on sekä kameroita että laskimia; Akvaplan-nivan mukaan aikuinen lohi vaeltaa vuonoon noin 15 tunnissa.

5.2 Tilannekatsaus Näätamöjoen monikäyttösuunnitelmaan - kalastus

Asiantuntija Tiia Kalske Finnmarkin lääninhallituksesta antoi tilannekatsauksen.

Näätamöjoen vesistöalueen monikäyttösuunnitelma koottiin 1990 -luvun alussa.

Suunnitelmassa esitettiin lohienkalastukseen ja saaliisiin liittyviä yleispiirteisiä asioita ja muita vesistöalueen käyttöön liittyviä asioita. Näätamöjoen monikäyttösuunnitelman päivittämisestä oli keskustelua suomalais-norjalaisessa rajavesistökomissiossa vuonna 2008. Finnmarkin lääninhallituksen aloitteesta ja pyynnöstä suunnitelman päivittämismahdollisuutta tiedusteltiin tutkija Eero Niemelältä tämän jälkeen. Eero Niemelä suostui perehtymään suunnitelman laatimiseen käytettävissä olevien resurssien ja ajan puitteissa nimenomaan lohienkalastuksen ja lohien ekologian näkökulmasta liittäen mukaan joitakin oleellisimpia ympäristötekijöitä, jotka vaikuttavat lohikantoihin, kalastukseen ja lohikantojen vaihteluihin. Suunnitelman päivittäminen on suurimmaksi osaksi tehty muun tutkimustyön ohella ja ilman lisäresursseja. Neljä osa-raporttia on työn alla, joista kaksi on valmiina suomen kielellä (Osa I ja osa III). Osa I käsittelee lohien ekologian, saaliiden ajoittumista, Näätamön lohien vaellusta meressä ja niihin kohdistunutta pyyntiä (s. 200). Osa II – kalasaalit (lohi + muut kalalajit) ja kalastukseen liittyviä historiallisia muistelmia (s. 80). Osa III - Näätamöjoen Kolttakönkään kalaportaan rakennushistoria, kalaportaan toiminta ja tutkimustulokset portaan kalamäärien seurannasta (s. 95). Osa IV – meritaimenkanta ja sen ekologia (s. 20). Raporttien tarkoitus on tuoda selkeästi esille kaikki ne oleellimmat tulokset, jotka ovat kertyneet niistä tutkimuksista, joita on tehty norjalais-suomalaisena yhteistyönä 1970 -luvun puolivälistä vuoteen 2014 saakka.

6. PAATSJOEN VESISTÖALUE

6.1 Paatsjoen vesistöaluetta koskevat ajankohtaiset asiat: Kuntien edustajat

Inarin kunta, jäsen Toini Sanila

- Inarinjärven säännöstely kiinnostaa paikallisviranomaisia, minkä vuoksi on hyvä kuulla suunnitelmista toteuttaa joustavaa säätelyä. Tässä vaiheessa ei muuta kommentoitavaa.

Etelä-Varangin kunta, jäsen Cecilie Hansen

- Kunnanvaltuusto on hyväksynyt vesienhoitosuunnitelmat. Paikallisista toimenpideanalyysistä paikallisväestöä kiinnostaa vesistöjen säännöstelystä mahdollisesti johtuva rehevöityminen.

- Paatsjoki on Norjan toiseksi suurin joki heti Glomman jälkeen. Joessa on kirjattu 15 kalalajia ja 35 vesikasvilajia. Alattion vesistössä (Altavassdraget) niitä on 23 lajia ja Tenossa 27.
- Joen varrella on harvennettu kasvistoa näkymän parantamiseksi. Eroosion lisäämistä on varottu.
- Paatsjoen alueen ja Paatsjoen ympäristöntila: Svanvikissa järjestettiin huhtikuussa Pasvikseminar II. Tutkijat kertoivat osallistujille uusinta tietoa ympäristön tilasta, saastuneisuudesta, kalakantojen tilasta ja raskasmetallipäästöistä raja-alueilla. Kalojen ja sedimenttien raskasmetallipitoisuudet raja-alueilla ovat koholla.
- Joen rehevöitymisen vähentämiseen tähtäävälle hankkeelle ei myönnetty määrärahoja. Kunta on tehnyt hankkeessa yhteistyötä Bioforskin kanssa.
- Kunnan kaavoitustyössä pidetään joen läheisyydessä sijaitsevia alueita houkuttelevina.

Knut Aune Hosethin mukaan Paatsjoki on oikeastaan säätelyaltaiden ketju, joita Norjasta löytyy vain harvoja. Säännöstelyn vaikutuksia ei ole tutkittu paljoakaan. Joen huuhtelemista keinotekoisella tulvalla esitettiin keinoksi rehevöitymisen ehkäisyyn. Heräsi kysymys siitä, onko tätä keinoa sisällytetty vesienhoitosuunnitelmiin?

Paatsjoen kalastussääntöjä uudistetaan Norjan ilmasto- ja ympäristöministeriössä. Kalastussäännöt toimitetaan lausuntokierrokselle jossakin vaiheessa. Ajankohtaa ei ole vielä ilmoitettu.

Taimenenkasvatus paikallisista kalakannoista ja vuosittaiset velvoiteistutukset. Monica Jerijervi Pasvik kraft- voimayhtiöstä kertoo asiasta lähemmin omissa esityksessään.

Kaivosyhtiö Sydvaranger gruve AS:n päästöjen kaksinkertaistaminen

Bente Christiansen kertoi myös, että Sydvaranger gruve AS:n päästölupaa vedenkäsittelyssä käytettävään polyDADMACiin on kasvatettu. Nykyinen lupa on 22 tonnia/vuosi, kun se aikaisemmin oli 10 tonnia. Luvan perusteena on arvio siitä, että kemikaalilla ei ole merkittäviä haittavaikutuksia ympäristöön. Se ei kerääny eläviin organismeihin, kiinnittyy voimakkaasti hiukkasiin ja on heikosti hajoavaa. Lisäksi se varastoituu sedimenttiin.

6.2 Ehdotus Inarijärven joustavaksi säännöstelykäytännöksi

Timo Jokelainen esitteli ehdotusta Inarijärven säännöstelyn sopeuttamiseksi ilmastonmuutokseen. Nykyinen säännöstelykäytäntö perustuu Neuvostoliiton, Norjan ja Suomen väliseen, vuonna 1959 Moskovassa solmittuun valtiosopimukseen. Vuosina 1992 – 1997 toteutetun Inarijärvi-tutkimuksen seurauksena otettiin käyttöön tavoitevyöhyke ja siirryttiin ekologisempaan säännöstelyyn. Ilmastonmuutosennusteiden mukaan mm. lumipeite ohenee ja sen kesto lyhenee, alkutalven virtaamat kasvat ja kevättulvat aikaistuvat. Nykyisten ohjeiden mukainen Inarijärven vedenpinnan alentaminen ennen kevättulvan alkamista vähintään korkeuteen $N_{\text{hankke}} + 118$ m tulee ilmastonmuutoksen myötä johtamaan turhiin ohijuoksuksiin Paatsjoen voimalaitoksilla. Samalla kevättulvien pienentymisen seurauksena ei kesäaikaista tavoitekorkeutta useinkaan saavuteta, vaan vähäisistä juoksuksista huolimatta Inarijärven vedenpinta tulee jäämään mm. rantojen käytön ja virkistyskäytön kannalta liian alhaiselle tasolle. Pienet juoksuukset kesäaikana olisivat vahingollisia myös Paatsjoen ympäristön tilalle.

Uutta sopeutuvaan säännöstelyyn varautuvaa ohjetta laaditaan yhteistyössä Lapin ELY-keskuksen, Suomen ympäristökeskuksen sekä Norjan ja Venäjän voimalaitosyhtiöiden edustajien kanssa (ns. Inarijärven säännöstelytyöryhmä). Yhteisenä näkemyksenä työryhmän jäsenillä on, että Inarijärven säännöstelyä tulisi kehittää siten, että nykyisen kevätalennuksen suuruuteen tulisi saada riittävästi joustovaraa. Asiaa ollaan suunnittelemassa ja sitä käsitellään ensi vuonna alkukeväästä Oslossa säännöstelyvaltuutettujen kokouksessa. Joustava säännöstely vähentäisi sekä talviaikaisten ohijuoksuusten tarvetta että kesäaikaisten pienten

virtaamien käyttöä Paatsjoessa. Lisäksi sopeutuvalla säännöstelyllä olisi myönteisiä vaikutuksia Inarijärven rantavyöhykkeen eliöstön tilaan, kalojen ravintovaroihin ja kalastuksen harjoittamiseen.

Vladimir Chizov Pasvikin luonnonpuistosta kommentoi, että vedenpinnan korkeus oli matalalla pari viikkoa sitten: alueella oli paljon lintuja, jotka olivat kaukana vedestä. Vesivoimalaitokset ovat hyvä asia, meidän tulisi osata suositella, kuinka säännöstellään parhaalla mahdollisella tavalla. Paatsjoen luonnonpuisto tulee ottaa huomioon.

Tor Simon Pedersen kysyi, tuleeko joustava säännöstely vaikuttamaan sähköntuotantoon?

Timo Jokelainen vastasi, että sen pitäisi vähentää ohijuoksutuksia eli olla energiantuotannon kannalta myönteistä.

Toini Sanila totesi, että suunnitelma on hyvä ja toivotaan sen etenemistä siten, että luontoon liittyvät arvot otetaan huomioon. Välillä vedenkorkeus on ollut hyvin matalalla ja välillä liian korkealla. Tämä on ollut tärkeä asia meillä Inarin kunnassa.

Todettiin, että Suomen osapuoli on tehnyt asiaan liittyen suositusehdotuksen.

6.3 Tilannekatsaus Inarijärven ja Paatsjoen säännöstelyyn

Asiantuntija Monica Jerijärvi voimayhtiö Pasvik kraftista esitteli. Pasvik kraft on Varangerkraft-yhtiön tytäryhtiö, jonka omistaa seitsemän kuntaa. Pasvik kraftilla on neljä voimalaitosta: kaksi Paatsjoessa, yksi Gamvikissa ja yksi Kongsfjordissa. 90 % tuotannosta tulee Paatsjoen voimalaitoksista. Venäläisellä TGK-1:llä on viisi voimalaitosta Paatsjoessa, kun taas Suomella ei ole yhtään. Vuosittaisessa juoksutuskokouksessa päätetään, kuinka paljon vettä Inarijärvestä juoksutetaan. Tätä säädellään ylimpänä sijaitsevalla Kaitakosken voimalaitoksella. Toiminnassa pyritään mahdollisimman tehokkaaseen luonnonvarojen hyödyntämiseen niin ympäristön kuin markkinoidenkin kannalta. Samalla pyritään välttämään Inarijärven tulvimista ja vähentämään tulvahävikkiä Paatsjoessa. Monica kertoi myös vähimmäisvirtaamasta, säännöstelyvyöhykkeestä ja ekologisesta tavoitevyöhykkeestä. Kaikista näistä määrätään valtioiden välisessä sopimuksessa. Pasvik kraft on velvoitettu kasvattamaan ja istuttamaan paikalliskannoista peräisin olevaa taimenta. Vuosittain Norjan puoleiseen jokeen istutetaan 5000 taimenta, joiden koko on yli 25 cm. Raportti: Inarijärven vedenlaatu ja ekologinen tila 1960–2009 (linkki raporttiin: https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/93817/Raportteja_109_2013.pdf?sequence=2). Raportissa todetaan, että säännöstelyssä on tapahtunut myönteistä kehitystä vuodesta 2000 lähtien.

Keskustelua. Suomi on esittänyt suositusta aiheesta.

Jari Pasanen: ELYssä säännöstelyn kehittäminen on jokapäiväistä työtä. Mukava kuulla että yhteistyö sujuu hyvin. Tämä on haastava kenttä, koska mukana on monia intressejä. Meidän roolimme yhteistyössä on Inarijärven säännöstely. Suomesta on esitetty suositusta koskien säännöstelyä suhteessa muuttuvaan ilmastoon. Haluaisimme reagoida ennakoivasti ilmastoskenaarioihin ja tarkastella kevätkuoppaa ja kesäajan vedenkorkeutta tulevaisuudessa.

Vladimir Chizov Pasvik Zapovednikista. Luonnonpuistosta toivotaan havaittuja vedenkorkeuksia koskevaa tapaamista voimalaitosten kanssa keväälle 2015.

Monica Jerijärvi. Altaat juoksutetaan sopimuksen mukaisesti keväisin kevättulvien vastaanottamisen mahdollistamiseksi. Pyrimme siihen ettemme juoksuttaisi niin paljon keväisin. Liian aikaisin keväällä on turhaa juoksuttaa, koska sulamisvedet menevät hukkaan.

Vedenkorkeus on tänä keväänä jäänyt huomattavasti sopimukseen kirjattua matalinta vedenkorkeutta alemmaksi. Pasvik kraft ja TKG-1 kokoustavat viikoittain sekä raportoivat ja antavat prognooseja virtaamasta ja vedenkorkeudesta.

Cecilie Hansen ottaa uudelleen esille aiemmin mainitun Paatsjoen umpeenkasvamisen ja sen, voitaisiinko rehevöitymistä estää tulvahuuhtelemalla jokea hallitusti?

Komissio antaa suosituksen: Inarijärven joustava säännöstelykäytäntö.

6.4 Tilannekatsaus ajankohtaisia asioita Venäjän puolella Paatsjokea

Paatsjoen luonnonpuiston johtaja Vladimir Chizov Venäjältä kertoi luonnonpuiston ajankohtaisista asioista. Hän aloitti esitelmänsä uudella lyhytelokuvalla Pasvik-Inari Trilateral Parkista. Lisäksi hän painotti esityksessään tämän hetken ja tulevaisuuden ympäristöhaasteita, kuten teollisuuspäästöjä, ilmaston lämpenemistä ja joen umpeenkasvamista. Paatsjoen luonnonpuisto on aktiivisesti mukana Fennoskandian vihreässä vyöhykkeessä, koska eläimet ja luonto yleensäkin eivät tunne tai noudata ihmisen luomia rajoja.

6.5 Tilannekatsaus Paatsjoen monikäyttösuunnitelma

Bente Christiansen kertoi lyhyesti hankkeen taustoista. Suunnitelman päivittäminen lähti venäläisten toivomuksesta. Hanke on mukana norjalais-venäläisen ympäristökomission työohjelmassa. Vesipuidedirektiivissä painotetaan yhteistyötä myös niiden maiden kanssa, joissa EUn vesipuidedirektiiviä ei panna täytäntöön. Monikäyttö- tai muita vastaavia yhteisiä suunnitelmia päivittämällä pystytään saavuttamaan vesipuidedirektiivin tavoite edellä mainitun kaltaisesta yhteistyöstä. Hankeyhteistyö monikäyttösuunnitelman tiimoilta tulee myös olemaan mukana ympäristökomission uudessa työohjelmassa. Tarkoituksena ei ehkä olekaan päivittää vanhaa suunnitelmaa, vaan laatia aivan uusi suunnitelma. Äskettäin toteutetuissa hankkeissa on laadittu hyviä kuvauksia vesistön tilasta.

6.6 Tilannekatsaus ENPI CBC – hankkeen lopputulokset

Trilateral cooperation on Environmental Challenges in the Joint Border Area, (TEC)

Jukka Ylikörkkö, Lapin ELY-keskus. Kolmen maan yhteistyöhankkeen päätavoitteena oli kerätä ajantasaista tietoa Suomen, Norjan ja Venäjän raja-alueen vesiympäristöstä, sekä mm. uudistaa pintavesien seurantaohjelmat alueelle. Hankkeessa muun muassa testattiin mallia Petsamon metallisulattojen rikkidioksidipäästöjen kulkeutumiseen, sekä kartoitettiin Paatsjoen osien ja raja-alueen pienten järvien nykytilaa. Vesistötutkimuksiin sisältyi sedimenttianalyysjä, biologista näytteenottoa ja kalastotutkimuksia. Lisäksi mallinnettiin ilmastonmuutoksen vaikutuksia Inarijärven vedenpintaan ja Paatsjoen virtaamaan. Uusien seurantaohjelmien toteuttaminen vähenevillä resursseilla tulee olemaan haasteellista. Vedenlaadun tila on julkaistu raportissa "Pasvik Water Quality Until 2013".

Hankkeen muut tulokset löytyvät loppuraportista "Environmental Challenges in the Joint Border Area of Norway, Finland and Russia". Hanke on päättynyt. Raportit voi ladata internetistä: 1) Pasvik Water Quality Until 2013: www.doria.fi/handle/10024/102304 ja 2) Environmental Challenges in the Joint Border Area of Norway, Finland and Russia: <https://www.doria.fi/xmlui/handle/10024/104779>

Keskustelua hankkeesta. Todettiin että hankkeesta on saatu hyviä tuloksia ja että on tärkeää noudattaa suosituksia, joita siitä saatiin. Tuloksena on joustava seurantaohjelma, joka noudattaa myös vesipuidedirektiiviä. Kansalaisille on tärkeä voida kertoa vesistöjen tilasta. Päätäjille tulee välittää tietoa hankkeista ja seuranta- ja tutkimustarpeista. Heille tulee myös luoda hyvät edellytykset tehdä asiaa koskevia päätöksiä. Hyvän tutkimusverkoston säilyttäminen raja-alueilla on sekin tärkeää.

Bente Christiansen: Finnmarkin lääninhallitus on saanut uusia tietoja Nikelin raskasmetallipäästöistä. Rikkidioksidipäästöt ovat laskeneet, mutta raskasmetallipäästöt

kasvaneet. Yhtenä selityksenä voi olla se että vuodesta 2001 alkaen on käytetty malmia, joka ei sisällä niin paljoa nikkeliä ja kuparia kuin aiempi malmi, jota on haettu Norilskista. Tästä syystä tarvitaan n. kuusi kertaa niin paljon malmia kuin ennen, mikä on lisännyt raskasmetalleja sisältäviä pölypäästöjä. Huolestuttavaa ovat havaitut kohonneet elohopeapitoisuudet (Hg) Paatsjoella ja myös koko Norjassa. Päästöt eivät tule vain paikallisista lähteistä, vaan kulkeutuvat myös kauempaa.

Tiedoksianto: Pohjoiskalottineuvosto on myöntänyt varoja elohopeaa koskevaan seminaariin. Seminaari järjestetään syksyllä 2015.

Komissio antaa suosituksen:

Ympäristön tilaan liittyvien yhteisten hankkeiden edistäminen ja toteutus suomalais-norjalaisella vesienhoitoalueella

6.7 Tilannekatsaus ENPI CBC – hankkeen tuloksiin

Food and health security in the border regions of Norway, Finland and Russia

Tiia Kalske kertoi Suomen, Norjan ja Venäjän raja-alueiden terveyttä ja elintarviketurvallisuutta koskevasta hankkeesta. Raja-alueiden ruokaa ja terveyttä tutkitaan Kolarctic-hankkeessa, johon muun muassa NILU, Akvaplan-niva, Tromssan yliopisto ja Finnmarkin lääninhallitus osallistuvat (<http://kolarctic.nilu.no/about/>). Tavoitteena on laatia esitutkimus ympäristömyrkyistä luonnosta peräisin olevassa lähiravinnossa ja -ruuassa (sienet, marjat, kala, poron- ja hirvenliha). Lisäksi hankkeessa on kysytty rajaseudun ihmisiltä heidän ruokailutottumuksistaan sekä käsityksestään raja-alueen ympäristön tilasta. Alueen asukkaista on myös kerätty näytteitä. Näytteistä analysoidaan ympäristömyrkyjä. Alustavien tuloksien perusteella erityisesti sulattamon läheisyydessä olevien marjojen ja sienien raskasmetallipitoisuudet ovat kohonneet. Useasta tutkitusta järvestä mitatuista makean veden kaloista havaittiin kohonneita elohopeapitoisuuksia. Metallipitoisuudet hirvissä ja poroissa ovat matalia. Poronlihan dioksiinipitoisuudet ovat kohonneet. Etelä-Varangissa, Petsamossa ja Inarissa on toteutettu kyselytutkimuksia osana ruoka- ja terveystutkimusta. Matalan vastausprosentin vuoksi on vaikeaa vetää selviä johtopäätöksiä, mutta vastaukset antavat viitteitä siitä, kuinka huolissaan näissä kolmessa kunnassa ollaan paikallisen ruuan saastuneisuudesta. Vastausten perusteella näyttäisivät petsamolaiset olevan eniten huolissaan. He myös keräävät vähemmän luonnonantimia kuin rajaseudulla asuvat suomalaiset ja norjalaiset. Tuloksia kolmen kunnan asukkaiden verinäytteistä mitatuista ympäristömyrkyistä ei vielä ole saatavilla. Hanke päättyy 24.9.2015.

Kommentti Jari Pasanen: Suomen puolella nähdään hankkeiden eteenpäin vieminen tärkeänä osana vesienhoitoyhteistyötä. Kansalliset rahoituskehikset ovat pienemässä.

Erillishankkeilla saadaan toimintaa eteenpäin ja suunnattua olemassa olevia resursseja sinne, missä on eniten tarvetta. Tiedon saaminen ympäristö- ja terveyskysymyksiin on tärkeää. Elohopea on nyt ajankohtainen tutkimusaihe. Tulee reagoida tässäkin hankkeessa saatuihin tuloksiin. Näkökulma terveysasioihin liittyen: korkeat tulokset nousevat esille hankkeissa, mutta myös ns. nollatulokset on hyvä, eli todistus että asia on kunnossa. Myös ns. nollatulosten mittaamisesta on hyötyä.

Bente Christensen. On tärkeää jatkaa hankeyhteistyötä ja voida antaa hyviä vastauksia väestölle. Etelä-Varangissa on jo annettu ohjeistuksia poronlihan syömiseen, koska siellä on mitattu dioksiineja. Tämän hankkeen tulokset ovat esillä yleisötilaisuudessa Norjan puolella syksyllä.

6.8 Tilannekatsaus ENPI CBC – hankkeen lopputulokset

'ABC Gheritage – Our common Northern heritage'

Tiia Kalske antoi tilannekatsauksen. Tavoitteena on lisätä osaamista ja luonnonsuojelu- ja rajaseutualueiden kestävästä hyödyntämisestä sekä kehittää verkostoa Fennoskandian vihreä

vyöhyke- konseptin alaisuudessa. Hanke päättyi maaliskuussa 2015 ja siinä on saatu aikaan muun muassa seuraavaa: uutta materiaalia geomatkailun kehittämiseksi (muun muassa karttoja ja kuvaus 40 geologisen matkailunähtävyyden reitistä), kiertävä näyttely Fennoskandian vihreästä vyöhykkeestä, joihin kuuluvat muun muassa lautapeli, dokumenttielokuva Pasvik-Inari Trilateral Parkista ja paljon muuta aineistoa ympäristöä ja luontoa koskevaan opetukseen ja luontokasvatukseen. Verkostoa vahvistettiin monin työpajoin ja seminaarein, joiden pääteemoina olivat luonto, kulttuuri ja geologia. Hankkeen tulokset löytyvät linkistä: <http://www.metsa.fi/fi/web/en/abcgheritage>

7. KALAKANTOJEN TUTKIMUS JA SUOJELU

7.1 Tenojoen kalastussopimuksen neuvottelutilanne

Tor Simon Pedersen, Norjan ilmasto- ja ympäristöministeriö. Neuvottelut ovat katkolla. Ne ovat saaneet paljon huomiota. Osapuolet olivat liian kaukana toisistaan tällä hetkellä, eikä sopimusta olla saatu aikaan. Tällä hetkellä voimassa oleva sopimus ei ole kestävän hallinnon ja hoidon periaatteiden mukainen eikä se myöskään pidä yllä paikallisväestön oikeuksia. On valitettavaa, että uutta sopimusta ei vielä tähän mennessä ole saatu aikaan. Suunnitelmissa on päästä tulokseen vuoden 2015 aikana. Uutta sopimusta laativa ryhmä tapasi viimeksi 5.-6. toukokuuta. Ympäristöministeriö on saanut tehtäväkseen selvittää Norjan uuden hallinnon seuraukset ja selvitys kansalliseen säätelyyn siirtymisen seurauksista valmistuu pian. Yhteinen hoito ja hallinnointi tullaan korvaamaan kansallisesti, jos uudesta sopimuksesta ei päästä yksimielisyyteen. Uusi sopimus olisi mahdollista saada voimaan aikaisintaan 2017 alkaen, mutta myös asetetusta aikataulusta on jouduttu joustamaan. Tanan ja Kaarasjoen kunnan ja Tenon paikallishallintoelin Tana Fiskeforvaltning (TF) puhuvat sopimuksen irtisanomisen puolesta. Poliittisella tasolla suunnitellaan kokoustettavan elokuun alussa.

Keskustelu kalastussopimuksesta.

Frank Ingilæ: On tärkeää että Suomen ja Norjan välillä on sopimus, mutta ei mihin hintaan tahansa. Tanan kunnassa olemme sitä mieltä, että sopimus pitäisi irtisanoa. Jos mennään siihen että irtisanoaan sopimus, niin täytyy varmistaa, että paikalliset jokilaaksossa voivat kalastaa entiseen tapaan. Uudistuksen täytyy vaikuttaa nimenomaan matkailukalastukseen. Suosittelen ottamaan huomioon paikallisväestön oikeudet molemmissa maissa.

Jari Pasanen: Tilannetiedotus Suomen puolelta. Pentti Pasanen oli esittelemässä tätä viime vuonna. Neuvottelut ovat kesken, ratkaisua haetaan ja pyritään saamaan neuvotteluja eteenpäin. Näkemys Suomen puolella neuvottelutilanteesta on hyvin pitkälti samankaltainen kuin Norjassa. Komissio ei päättä asiasta, mutta yleinen pyrkimys sopimukseen on tavoiteltava asia.

Antti Katekeetta: Kalastuskunnat Suomessa omistavat veden. Olemme keskustelleet Norjan paikallisväestön kanssa ja päässeet hyvään lopputulokseen. Meillä perustettiin tilat 1800-luvulla. Perustamisasiakirjoissa lueteltiin kaikki kalastuspaikat, padot, verkot, kulkutusoikeudet. Sitten tuli isojako 1922 ensimmäistä kertaa, mutta se keskeytettiin. Valmisteltiin uusi laki saamelaisalueelle, joka tuli voimaan 1925. Uudella lailla jaettiin ja järjesteltiin maita. Tilojen pinta-alat tulivat niin pieniksi, etteivät tilat olleet enää elinkelpoisia. Samassa yhteydessä päätettiin jyvittää lohisaaliit. Meillä on tarkat tiedot siitä, paljonko kalaa pitää saada joesta, jotta tilalla olevat ihmiset eläisivät sillä kalalla. Valtio on rajoittanut näitä kalastusoikeuksia 80–100%. Saamelaisten vanhaa kulttuuria on lohen kalastus ja se kulttuurioikeus nauttii perustuslain suojaa. Jos vielä kielletään verkko ja pato-oikeudet niin menee koko saamelaiskulttuuri. Perustuslaissa on suojattu omaisuudensuoja, yhdenvertaisuuspykälä, vastuu ympäristöstä ja kulttuuriperinnöstä sekä saamelaisoikeuksien hyväksyminen. Virkamiehet eivät kunnioita perustuslakia. Emme pidä mahdollisena, että

Norja sanoo kalastussopimuksen irti. Tulemme silti toimeen. Lohi kuuluu vuonossa tai jokilaaksossa asuville. Puheenjohtajalle luovutettiin kirje asiasta.

Cecilie Hansen: On tärkeää että viranomaiset korkealla tasolla Norjassa ja Suomessa kuuntelevat paikallisväestöä. Kuten kerroin, meillä Näätämöjoella ne, joilla on kalastusoikeudet, saavat kalastaa halvemmalla. Norjassa ja Suomessa olemme paikallistasolla yksimielisiä.

Ilmari Tapiola. Olen ollut asiantuntijana Suomen puolen neuvottokunnassa. En näkisi pahana, että Norja irtisanoisi sopimuksen. Silloin me eläisimme Suomen kalastuslain mukaan ja päätöksenteko palautuisi kalastuskunnille. Paikallistasolla ei ole suurta ristiriitaa asiassa. Olemme yksimielisiä siitä, miten kalastussääntö pitäisi järjestää. Ministeriön virkamiehet ovat johtaneet neuvottelua ja olleet siinä taitamattomia. Jos päätösvalta olisi ollut paikallisella tasolla, meillä olisi jo kalastussääntö. Aion seuraavassa neuvottelussa esittää, että ministeriön virkamiehet pyytävät eroa neuvottelusta, koska he eivät ole saaneet mitään aikaiseksi.

Frank Ingilæ: Mielenkiintoista kuulla, mitä Suomen puolelta kerrotaan. Jos neuvotteluita olisi ohjattu enemmän paikallistasolta, ne olisi jo saatu päätökseen. Paikallistaso pitää ottaa huomioon.

Johtopäätös: Komissio kehottaa neuvotteluosapuolia kuulemaan paikallisväestöä ja vaalimaan heidän etuaan neuvotteluissa ja mahdollisessa uudessa sopimuksessa. Todetaan että tämä on peruslähtökohta asioiden eteenpäinviemisessä. On tärkeää varmistaa lohikantojen kestävyys myös tulevaisuudessa.

7.2 Kalankasvatuksen vaikutuksia luontoon ja luonnonlohikantoihin

Asiantuntija Vidar Wennevik Norjan merentutkimuslaitokselta kertoi tärkeimmistä tuloksista, joita saatiin Norjassa toteutetun kalankasvatukseen sisältyvien riskien arvioinnista vuonna 2014. Lohenhoidon tieteellinen neuvosto arvioi kalankasvatuksesta karanneiden lohien, lohityn ja *G. salarixen* aiheuttaman vaaran olevan korkea ja korkeampi kuin muiden vaarojen. On pystytty todentamaan selvä yhteys sekä kasvatustilanteissa että luonnonlohikaloissa esiintyvän lohityn ja kasvatustuotannon välillä. Tutkimukset ovat myös osoittaneet, että laajamittainen kalankasvatus lisää luonnonlohikalakantojen kuolleisuutta ja hidastaa kantojen kasvua alueilla, joilla kalankasvatusta harjoitetaan. Lääkeaineiden käyttö lohityn vastaan on myös lisääntynyt voimakkaasti. Suuri osa karanneista lohista on tartunnan saaneita, mutta seurantatiedot tähän mennessä osoittavat vain vähäistä virustartunnan määrää karanneista kaloista luonnonkaloihin meressä. Virustartunta voi aiheuttaa tartuntavaaran jokien nuorille kaloille. Tällä hetkellä kartoitetaan nuorten kalojen tartuntastatusta valituissa joissa, joissa karanneita kaloja esiintyy vaihtelevia määriä. Karanneet kalat vaikuttavat luonnonkalan perimään. Geneettisten vaikutusten seurauksena kasvatettujen lohien ja luonnonlohien risteymien eloonjääminen on heikompaa, vesistöjen tuottavuus alhaisempaa, paikallinen sopeutuminen jokiympäristöön heikkenee ajan myötä, geneettinen monimuotoisuus vähenee ja kyky sopeutua elinympäristön muutoksiin, kuten ilmastonmuutoksiin, heikkenee. Käynnissä on useita kansallisia ja kansainvälisiä hankkeita, joilla pyritään tutkimaan kalankasvatustilanteista karanneiden ja luonnonlohien geneettisen risteytymisen seurauksia. Vidar kertoi myös kansallisesta karkulaislohien seurantaohjelmasta. Raportti löytyy osoitteesta:

https://www.imr.no/filarkiv/2015/04/risikovurdering_2014_web.pdf/nb-no

Keskustelua. Kentällä tapahtuva kartoitus on kallista, joten vuodesta 2017 eteenpäin hyödynnetään malleja niistä alueista, joista on olemassa riittävästi kentällä kerättyä tietoa. Kartoitukset rahoitetaan julkisin varoin. Rahoitukseen osallistuvat ympäristöministeriö, kalastusministeriö, lääninhallitukset ja paljon vapaaehtoisia tahoja. Periaatetta ”saastuttaja

maksaa” hyödynnetään niissä tapauksissa, jolloin tiedetään, mistä laitoksesta kalat ovat karanneet.

Cecilie Hansen. Lohien merkitseminen helpottaisi karkulaisten tunnistamista. Kasvatus kiertovesijärjestelmissä ja ympäristöystävällisempi tuotanto olisi kannatettavaa. Viranomaisilla on käytössään ohjausmenetelmiä muun muassa erilaisten aluemaksujen muodossa.

Muita teemoja, joita käsitellään riskinarviointiraportissa, mutta joita Vidar ei esitellyt, ovat muun muassa kalankasvatustilastojen päästöt ja rehevöityminen, lääkejäämät, puhdistuskaloihin liittyvät ongelmat sekä se, kuinka kalankasvatus ja kalastus vaikuttavat toisiinsa.

Komissio antaa suosituksen: Kalankasvatuksen luonnonlohille aiheuttamat uhat

7.3 Tilannekatsaus raportti ”Riskio for spredning av *Gyrodactylus salaris* på Nordkalotten” (*Gyrodactylus salarsi* loisen leviämisen vaara Pohjoiskalotilla – raportti)

Asiantuntija Anne Smeland, Tanan kunta antoi tilannekatsauksen. Tanan kunta on antanut lausunnon alustavasta raportista. Kunta on tyytyväinen siihen, että on saatu aikaan uusi luonnos riskinarvioinnissa käytettäväksi. Kunta on kommentoinut sitä eri tavoin. Raportissa on useita puutteita ja jotkut asiat mainitaan vain asiasanojen muodossa. Tartunnan leviämisen vaaran todennäköisyyttä arvioidaan pieneksi tai vähäpätöiseksi. Kunta kaipaa perustellumpaa arviointia ja perusteita suhteessa kokonaisriskiin. Kunnan omassa haavoittuvuus- ja riskianalyyseissa (ROS) arvioidaan mahdollisen tartunnan johtavan korjaamattomaan vaurioon, jonka seuraukset ovat kulttuuriset, sosiaaliset ja taloudelliset. Tämän vuoksi on vahvistettava ennaltaehkäiseviä toimia ja tartunnanehkäisyyn tähtäävän työn on perustuttava kyseisen kaltaiselle ajattelulle. Kunta toivoo lisäksi yksityiskohtaisempaa riskinarviointia Tenojoen vesistölle ja seurannan lisäämistä.

Kerrattiin Suomen tilanne. Evira laati viime vuonna uuden esitteen ja on tällä hetkellä suunnittelemassa tienvarsitaulujen uudistamista ja mahdollisesti uusien pystytystä kohdistettuna Tornionjoen vesistöalueelta saapuviin kalastusmatkailijoihin.

Antti Katekeetta: Vaara on olemassa. Moottoreiden tuominen pitäisi kokonaan lopettaa. Niiden mukana tulee vettä. Desinfiointiasemilla alkaa tapahtua lipsumisia käytännöissä.

Frank Ingilæ: Suomessa desinfiointi on vapaaehtoista, Norjassa pakollista. Vaatimusten pitäisi olla samat molemmissa maissa.

Komissio antaa suosituksen: Toimet *Gyrodactylus salaris*-lohiloisen leviämisen estämiseksi

8. VESIPOLITIIKAN PUITEDIREKTIIVI JA KANSAINVÄLINEN VESIENHOITOALUE

8.1 Tilannekatsaus - Kansainvälisellä vesienhoitoalueella

Tilannekatsaus Lapin vesienhoitoon

Jukka Ylikörkkö, Lapin ELY-keskus. Vesienhoitosuunnitelmien kuuleminen päättyi Suomessa maaliskuussa ja nyt ovat käynnissä valtakunnalliset sidosryhmäneuvottelut kuulemispalautteen huomioimisesta lopullisissa suunnitelmissa. Kuulemispalautteita koski muun muassa pintavesien luokitteluperusteita, eroavaisuuksia luokittelussa ja vesienhoidossa Suomen ja Norjan välillä. Ehdotukset vesienhoitosuunnitelmiksi annetaan

ympäristöministeriölle lokakuussa ja lopullinen valtioneuvoston päätös on odotettavissa marras-joulukuussa.

Tilannekatsaus Finnmarkin vesienhoitoon

Asiantuntija Stein Tage Domaas, Finnmarkin maakunnanhallinnosta antoi tilannekatsauksen. Vesienhoitosuunnitelmat ovat Norjassakin olleet lausuntokierroksella. Poliittinen käsittely maakunnanvaltuustossa on siirretty joulukuulle. Tämän jälkeen valtioneuvosto hyväksyy suunnitelmat kuninkaan allekirjoittamalla päätöksellä.

Keskustelua vesienhoitosuunnitelmista. Suomessa ei ole maakunnanvaltuustoa vaan vesienhoitosuunnitelmat menevät ympäristöministeriön kautta valtioneuvoston hyväksyttäviksi. Vastaavasti Norjassa vesienhoitosuunnitelmat siirtyvät maakunnanvaltuustosta valtioneuvoston hyväksyttäviksi päätöksellä, jonka kuningas allekirjoittaa.

8.2 Kansainvälinen vesienhoitoalue Suomi-Norja: vesienhoidon yhteensovittaminen

Tor Simon Pedersen, Norjan Ilmasto ja ympäristöministeriö. Suunnittelutyö on viety loppuun tässä vaiheessa. Suunnitelmat hyväksytään keskustasolla. Finnmarkin vesienhoitosuunnitelmassa on kiinnitetty huomiota eroihin Suomen ja Norjan välillä. Luokituksissa on eroja. Erot koskevat Tenon vesistöalueen kalastoa (lohta). Joissakin sivujoissa kalakanta on pienentynyt. Norjassa vesimuodostuman tila arvioidaan tyydyttäväksi, kun taas Suomi luokittelee saman vesimuodostuman tilan hyväksi. Luokittelu tyydyttäväksi edellyttää toimia ympäristön tilan parantamiseksi. Norja käyttää mahdollisuutta ministeriöiden väliseen konsultaatioon erojen sovitteluksi. On ehdotettu kokousta, jossa katsotaan miten erot voitaisiin ratkaista ennen keskustason hyväksyntää.

Keskustelua asiasta. Frank Ingilæ: Tarvitaan lisää tutkimusta Tenon lohesta. On mielenkiintoista että viranomaiset arvioivat tilannetta eri tavoilla.

Suomen osalta todettiin, että RKTL eli nykyinen Luke tekee arviot kalaston tilasta ja että luokitteluerojen taustalla on monia tekijöitä. Norjassa käytävä luokittelumenetelmä 'one out, all out' on itsessään merkittävä syy eroihin. Luokitteluerot on tärkeä kehittämistavoite.

Todettiin, että komissio toivoo ministeriöiden pääsevän yksimielisyyteen neuvotteluissa niin että paikalliset viranomaiset saavat suuntaviivoja.

Antti Katekeetta: Onko matkailijoiden aiheuttama roskaaminen ja ravinnekuormitus vesistöön huomioitu suunnitelmissa.

Todettiin ettei matkailijoiden aiheuttamaa kuormitusta ole erikseen huomioitu.

Bente Christensen, tiedoksianto liittyen vieraslajeihin: Tromssan yliopistossa on hanke, jonka puitteissa halutaan laatia raportti lajeista, jotka siirtyvät pohjoiseen ilmaston lämmetessä. Tälle ei kuitenkaan ole saatu rahoitusta.

8.3 Roof plan – Yhteenveto suomalais-norjalaisen vesienhoitoalueen vesienhoitosuunnitelmaehdotuksista

Jari Pasanen, Lapin ELY-keskus. Suomen ja Norjan viranomaiset ovat tehneet yhteisen osion vesienhoitosuunnitelmiin, jossa kaksi kansallista suunnitelmaa on koottu yhteen keskeisiltä osiltaan. Yhteenveto sisältää mm. tietoa suomalais-norjalaisen vesienhoitoalueen paineista, seurannasta, pintavesien luokitteluista, toimenpiteistä, vesistöjen säännöstelyn kehittämisestä. Siinä käsitellään myös aiemmin mainittuja eroavaisuuksia luokittelussa ja riskinarvioinnissa. Asiakirja löytyy osoitteesta: <http://www.ymparisto.fi/download/noname/%7B30B12C2E-5491-4CD3-A04A-6A7018FA0A61%7D/105120>

9. MUUT ASIAT

Jari Pasanen: tilannetiedotus Suomesta liittyen rajavesistöseurantaan. Valtionhallinnossa tulee muutoksia. Ensi vuodesta alkaen vesistöseurantarahoitus vähenee 20 % valtakunnallisesti ja Lapin ELY-keskuksen ympäristöseurantaan liittyvä kenttätoiminta ulkoistetaan. Tällä tulee olemaan vaikutuksia myös rajavesistöseurantaan. Säästöjen kohdistumisesta ei ole vielä tarkkaa tietoa. Olemme yhteydessä Norjaan rajavesistöseurantojen suhteen, kun tiedämme enemmän.

Bente Christiansen. Elokuussa yritämme toteuttaa katselmuksen kokouksessa esitellyille eroosiokohteille.

10. KOMISSION SUOSITUKSET JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Komission suositukset vuonna 2015:

1. Inarinjärven joustava säännöstelykäytäntö
2. Ympäristön tilaan liittyvien hankkeiden edistäminen ja toteutus suomalais-norjalaisella vesienhoitoalueella
3. Kalankasvatuksen luonnonlohille aiheuttamat uhat
4. Pohjoisten luonnonlohien tutkimus ja suojele
5. Toimet *Gyrodactylus salaris*-lohiloisen leviämisen estämiseksi

Komission johtopäätökset:

1. Tenon vesistön eroosio. Eroosio aiheuttaa huolta paikallisten keskuudessa. Kansalliset viranomaiset haluaisivat antaa joen elää luonnollisena vesistönä. Johtopäätös: yhteinen suomalais-norjalainen valtuuskunta tekee katselmuksen kyseisiin kohteisiin kesällä 2015 (alustavasti elokuussa).
2. Utsjoen kunnan rantaosayleiskaava: Norjan puolella haluttaisiin erittäin mielellään saada riittävästi tietoa kaavojen edistymisen tilanteesta. Norjan osapuoli haluaisi heille ilmoitettavan kaavojen hyväksymisestä. Johtopäätös: Molempien maiden vastuulliset viranomaiset vievät asiaa eteenpäin.
3. Tenojoen kalastusopimus. Johtopäätös: Komissio kehottaa neuvotteluosapuolia kuulemaan paikallisväestöä ja vaalimaan heidän etua neuvotteluissa ja mahdollisessa uudessa sopimuksessa. Tämän tulee olla peruslähtökohta asioiden eteenpäinviemisessä.

11. KOMISSION SEURAAVA KOKOUS

Seuraava kokous pidetään Saariselällä Suomessa 5-7.9.2016.

12. KOKOUKSEN PÄÄTTÄMINEN

Puheenjohtaja kiitti kokouksen osallistujia ja järjestäjiä sekä päätti kokouksen klo 12.

Osa komission jäsenistä ja osallistujista osallistui lyhyelle veneretkelle Iesjokea pitkin lounaan jälkeen.

Bente Christiansen
Norjan puheenjohtaja

Timo Jokelainen
Suomen puheenjohtaja

Liite 1. Osallistujaluettelo

Liite 2. Komission suositukset 2015